

РЕГІОНАЛЬНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ВИРОБНИЦТВА ОВОЧІВ REGIONAL TENDENCIES OF VEGETABLES' PRODUCING DEVELOPMENT

Тетяна СТРОЙКО,
кандидат економічних наук,
Миколаївський державний
аграрний університет

Tetyana STROYKO,
PhD Economics,
Mykolayiv State
Agrarian University

Ірина ЛЕСІК,
Миколаївський державний
аграрний університет

Iryna LESIK,
Mykolayiv State
Agrarian University

У період формування ринкової економіки відбуваються значні зміни в розвитку овочевої галузі, які не завжди мають позитивний характер. За різними етапами розвитку виробництва виділяються характерні економічні аспекти, які визначають його сутність та ефективність. Організація динамічного розвитку безпосередньо взаємопов'язана з нарощуванням виробництва, каналами реалізації продукції, усуненням диспаритету цін, зниженням виробничих витрат.

Однак на сьогодні ринок овочевої продукції має суттєві проблеми щодо задоволення потреб населення в продуктах харчування, серед яких – дефіцит вітчизняної овочевої продукції, зумовлений надвисокими цінами та низькою купівельною спроможністю покупців, що перешкоджає становленню галузі та орієнтує регіональні споживчі ринки на зовнішній попит.

Проблемам розвитку внутрішнього ринку, організації інноваційно-інвестиційного розвитку, усуненню дисбалансу між попитом і пропози-

цією, нарощуванню потенціалу, підвищенню конкурентоспроможності присвячено численні наукові праці видатних вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, які висвітлюють різні аспекти обраного напрямку дослідження.

Наведемо основні позиції дослідників, які відображають виокремлені підходи в інтегрованій моделі розвитку овочівництва. Результати огляду відобразимо в **табл. 1**.

У своїх роботах автори дають висновки та пропозиції щодо вирішення проблематичних питань, які знайшли своє відображення у працях інших авторів, а також є такі, що зустрічаються вперше. Цей факт засвідчує актуальність даного напрямку дослідження, що потребує вдосконалення.

Для розвитку кожного сільськогосподарського підприємства велике значення має спеціалізація. Процес спеціалізації характеризується накопиченням відповідних засобів виробництва й робочої

Таблиця 1. Напрями дослідження регіонального розвитку виробництва овочів у наукових працях вчених-економістів

№ з/п	Напрями дослідження	Іляшенко А.Х. [1]	Рудь В.П. [2]	Кальченко С.В. [3]	Доброзорова О.В. [4]	Міронова Л.О. [5]	Атамась Г.П. [6]
1	2	3	4	5	6	7	8
1.	Розроблено модель оптимального розміщення овочівництва в регіоні з використанням кластерів, виділених за біокліматичним потенціалом						
2.	Розроблено проект раціонального розміщення підприємств консервної промисловості з розрахунками необхідних потужностей овочесховищ по районах області						
3.	Розроблено організаційну структуру регіонального оптового овочевого ринку з виділенням основних етапів та створенням його структурних складових та філій						
4.	Розроблено сценарії формування попиту на овочеву продукцію згідно з моделями раціонів для різного рівня фізіологічного забезпечення людини овочами (в перерахунку на свіжі овочі) за мінімальним та раціональним обсягами						
5.	Досліджено ефективність розвитку регіонального підкомплексу з урахуванням таких сторін: економічної, соціальної та екологічної						
6.	Проведено рейтингову оцінку в розрізі окремих овочевих культур шляхом вивчення попиту на свіжу і перероблену овочеву продукцію						
7.	Обґрунтовано напрями ефективного ведення виробництва овочів з урахуванням потреб населення регіону, переробних підприємств та створення експортного потенціалу овочів і продуктів їх переробки						
8.	Уточнено сутність ринку овочевої продукції						
9.	Визначено тенденції формування овочевого ринку						
10.	Розроблено показники, що прогнозують розвиток овочівництва						
11.	Розроблено кількісні параметри перспективного виробництва овочевої продукції						
12.	Розроблено пропозиції щодо підвищення рівня ефективної взаємодії суб'єктів інтегрованих формувань						
13.	Рекомендації щодо вживання комплексу заходів для стабілізації розвитку регіонального овочевого ринку						
14.	Визначено форми організаційно-економічних зв'язків у виробництві і збуті овочів						
15.	Вивчено вплив концентрації, спеціалізації та інтенсифікації виробництва на економічну ефективність овочівництва						
16.	Досліджено ефективність виробництва й переробки овочів						
17.	Виділено напрями раціоналізації товарної овочевої політики						
18.	Визначено систему показників кон'юнктури ринку овочевої продукції						
19.	Визначено канали збуту та існуючий ціновий механізм овочевої продукції						
20.	Виділено основні напрями державного регулювання розвитку овочевої галузі						
21.	Удосконалено механізм внутрішнього та зовнішнього регулювання регіонального овочевого ринку						
22.	Обґрунтовано інноваційно-інвестиційні перспективи розвитку регіонального овочевого ринку						

Таблиця 2. Динаміка розвитку овочівництва всіх категорій господарств у Миколаївській області, тис. ц*
2000 рік = 100

* Розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Роки	Площа, тис. га	Урожайність, з 1 га; ц	Валовий збір, тис. т	2001-2009 до 2000, %
2000	20,8	83,6	174,1	100,00
2001	20,8	67,8	143,2	- 17,7
2002	18,1	94,1	169,5	- 2,7
2003	18,2	99,1	180,4	+3,6
2004	18,4	119,9	220,6	+26,7
2005	18,9	141,3	266,7	+ 53,19
2006	19,5	152,5	297,2	+ 70,71
2007	16,2	93,8	151,6	- 12,92
2008	17,6	155,9	274,4	+ 57,61
2009	16,6	201,3	334,2	+ 91,96

Таблиця 3. Динаміка виробництва овочевої продукції за категоріями сільськогосподарських підприємств Миколаївської області, тис. т.*

* Розраховано за даними Головного управління статистики в Миколаївській області

Роки	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Суспільні сільськогосподарські підприємства	224	75,7	45,2	51,6	56,4	32,1	73,5	132,2
Фермерські господарства	-	0,7	1,9	14,0	25,6	13,9	34,2	24,1
Особисті селянські господарства	61	108,2	127,0	201,1	215,2	105,6	166,7	178,0
Всього:	285	184,6	174,1	266,7	297,2	151,6	274,4	334,2

сили в сільському господарстві та дає можливість виявити розвиток окремих галузей у виробництві товарної продукції.

Спеціалізація в овочівництві є одним з основних факторів ефективного розвитку сільськогосподарського виробництва, основне завдання якої – створення сприятливих умов для виробництва конкурентоспроможної продукції. Вона створює умови для ведення овочівництва у великих масштабах, сприяє росту технічного оснащення виробництва, використанню для покращення технологій виробництва досягнень науки й передового досвіду, потужної виробничої техніки, застосуванню прогресивних форм організації виробництва та оплати праці. Все це передбачає зниження витрат і собівартості продукції, більш ефективну фондівіддачу й краще використання основних та оборотних засобів та відповідно підвищення рентабельності в цілому.

За виробничими типами господарств виділяють такі зони спеціалізації:

1) приміська зона, де овочі вирощують як у відкритому ґрунті, так і в закритому. Підприємства цієї зони вирощують головним чином ранні, зелені, пряні та інші овочі. Завданням приміських господарств є цілорічне забезпечення овочевою продукцією населення міст.

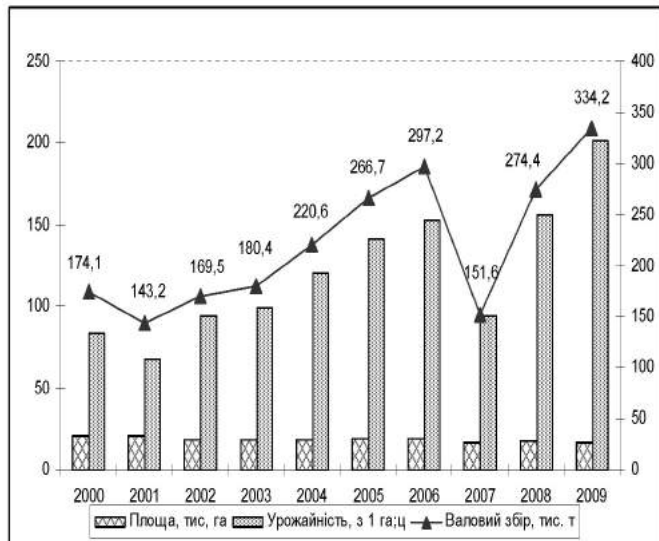
Більшість її реалізують одразу після збирання врожаю, а решту закладають на зимове зберігання й використовують відповідно до потреби;

2) сировинні зони переробної промисловості зі сприятливими кліматичними умовами для вирощування окремих культур, що найбільше підлягають переробці й консервуванню. Вироблену продукцію переробляють на власних консервних заводах або реалізують іншим підприємствам для переробки;

У статті розглянуто сучасний стан овочівництва, формування сільськогосподарських зон та їх спеціалізація. А також проблеми питання, розв'язання яких дозволить максимально інтенсифікувати виробництво й наситити внутрішній і зовнішній ринок продовольства.

The article reviews the current vegetable growing's state, the agricultural zones' formation and their specialization. As well as problems, the solution of which will make possibility to intensify production and to saturate domestic and foreign provision market.

Рисунок. Площа збирання, врожайність та валовий збір овочів у всіх категоріях господарств Миколаївської області

3) глибинні зони дешевого виробництва овочів. У подальшому їх транспортують для переробки у великі промислові центри, а частину продукції закладають на тривале зберігання;

4) зони, що спеціалізуються на виробництві окремих культур і навіть певних сортів у міру сприятливого мікроклімату;

5) насінницькі господарства, що спеціалізуються на виробництві насіння овочевих і баштанних культур [7].

Звернемо увагу на зміни, що відбулися в Миколаївській області в усіх категоріях господарств, за період 2000-2009 років відносно рівня виробництва овочів, які знайшли своє відображення в **табл. 2**.

За даними **табл. 2** можна простежити характерні зміни, а також причини, що вплинули на розмір валових зборів овочів у всіх категоріях господарств Миколаївської області. Показники 2009 року відображають збільшення валового збору овочів майже удвічі відносно базового 2000. Статистичні дані дають можливість стверджувати, що 2009 рік був не просто вдалим, а найефективнішим за розглянутий період, про що свідчить найвищий рівень урожайності.

Наочно зміну показників у всіх категоріях господарств Миколаївської області за досліджуваний період відображено на **рисунку**.

Особливістю розвитку овочевої галузі Миколаївської області є зростання обсягів виробництва в сільськогосподарських підприємствах. Так, якщо кілька років тому в господарствах усіх категорій вироблялося близько 152 тис. т цієї продукції, то в 2009 даний показник становив 334,2 тис. т.

Найбільшої ефективності овочівництво набуло саме в період 2008-2009 років (див. **рис.**), на який припадає максимальна урожайність та максимальні валові збори товарних овочів. Щодо посівних площ

підприємств, то вони практично весь час зменшувалися, а в останнього року їх розміри зупинилися на рівні 16,6 тис. га.

Виробництво овочевої продукції між суспільним сектором та господарствами населення розподіляється нерівномірно. За останні роки дедалі більше спостерігається тенденція переміщення обсягів виробництва овочів із суспільного у приватний сектор (**табл. 3**).

Переміщення основних обсягів виробництва овочів з великотоварного в

дрібнотоварний сектор не може мати однозначної оцінки. З одного боку, це призвело до скорочення державних інвестицій, з другого – перетворило потужну спеціалізовану галузь у городництво, яке базується на малопродуктивній ручній праці. Зосередження овочівництва в особистих господарствах населення стримало можливий спад виробництва овочевої продукції в країні, стало стабілізуючим фактором овочевої галузі та життєвого рівня населення на селі, сприяло підвищенню зайнятості сільського населення, самозабезпеченню овочевою продукцією, одержанню певних грошових надходжень. Водночас дрібне овочівництво мало використовує досягнення науково-технічного прогресу в галузі, а переведення його на інтенсивну основу стримується відсутністю сучасних засобів механізації [8].

Нарощування обсягів виробництва (у 2009 році вони зросли на 145 кг на одну особу відносно 2000 року [9]) дає можливість підвищити рівень споживання овочевих продуктів на душу населення за умови фінансово-економічної стабільності в державі, яка безпосередньо впливає на купівельну спроможність споживачів.

Також слід вказати на чинники, урахування яких перетворює овочевий ринок на один з пріоритетних. До найважливіших слід віднести, по-перше, соціальну значущість овочів як продуктів харчування, що не тільки подовжує життя людини, а й робить його повноцінним. По-друге, економічну вагомість овочів формує сталий попит на різноманітну продукцію овочевої галузі на локальному, національному та світовому ринках. По-третє, глобалізація економіки змушує аграрних товаровиробників здійснювати активний пошук масштабних ринкових сегментів. Саме в цьому випадку широкий асортимент овочевої продукції та виборів з неї гарантує стабільність на ринку й постійні грошові надходження. По-четверте, високі витрати праці під час виробництва овочевої продукції, досить широкий набір овочевих культур, які мають свої технологічні відмінності, тобто відсутність монокультури; низька ступінь зберігання овочевої продукції; розпорошеність та неефективність формування пропозиції (через зміну форм власності). По-п'яте, овочі як складова бренду мають великі перспективи в напрямі нарощування вартості останнього, тим самим посилюючи конкурентоспроможність суб'єкта господарювання [9]. В умовах ринку агропромислового виробництва розвивається переважно шляхом впровадження прогресивних технологій та створення інноваційної моделі аграрного виробництва [10].

Хоча наукові установи, виробники і продавці овочевої продукції є діловими партнерами інноваційної діяльності із становлення ринку овочів, проте на сьогодні основною науковою проблемою, зумовленою необхідністю вдосконалення функціонування внутрішнього аграрного ринку в цілому і ринку овочевої продукції зокрема, є теоретичне й методологічне обґрунтування (з урахуванням національних особливостей організації функціонування ринків продовольчих товарів та сільськогосподарської сировини) ступеня й меж впливу держави на процедури взаємодії операторів цих ринків з метою забезпечення продовольчої безпеки держави. Саме об'єктивна необхідність такого втручання з боку держави та пошук раціонального балансу між регулюванням комерційних процесів ринковими й адміністративними методами зумовлюють особливості функціонування внутрішніх ринків продовольства та сільськогосподарської сировини в Україні [11].

ВИСНОВКИ

Основними факторами ефективного функціонування ринку овочевої продукції є:

- продумана державна аграрна політика;
- наукове обґрунтування підходів до подолання негативних явищ;
- розробка конкретного інструментарію для вирішення проблемних питань;

- поглиблення спеціалізації підприємств із вирощування овочів;
- відтворення великотоварного виробництва;
- усунення диспаритету цін;
- фінансово-кредитне регулювання.

Поєднання цих елементів дозволить відтворити інтеграційні процеси, які до цього часу ще не реалізовано. Сучасні умови вимагають застосування нових форм та дієвого механізму управління з максимальним використанням регіональних можливостей.

ЛІТЕРАТУРА

1. Іляшенко А.Х. Формування і розвиток регіонального плодоовочевого підкомплексу: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / А.Х.Іляшенко – Харків, 2006. – 22 с.
2. Рудь В.П. Формування та ефективність функціонування регіонального ринку овочевої продукції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / В.П.Рудь. – Харків, 2006. – 25 с.
3. Кальченко С.В. Напрями підвищення ефективності виробництва овочів відкритого ґрунту в степовій зоні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / С.В.Кальченко. – Київ, 2006. – 20 с.
4. Доброзорова О.В. Організація інтенсивного виробництва в овочеконсервному під комплексі АПК Херсонської області: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / О.В.Доброзорова. – Миколаїв, 2003 – 20 с.
5. Міронова Л.О. Розвиток і ефективність овочепродуктового під комплексу в умовах ринку: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / Л.О.Міронова. – Дніпропетровськ, 2006. – 22 с.
6. Атамась Г.П. Формування і функціонування регіонального ринку овочевої продукції: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. ек. наук: 08.07.02 «Економіка сільського господарства і АПК» / Г.П.Атамась. – Миколаїв, 2005. – 22 с.
7. Березівський П.С. Організація виробництва в аграрних формуваннях: навчальний посібник / За ред. П.С.Березівського / П.С.Березівський, Н.І.Михалюк. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 560с.
8. Лебединська О.І. Сучасний стан овочівництва відкритого ґрунту в Україні / О.І.Лебединська // Проблеми ефективного функціонування АПК в умовах нових форм власності та господарювання: кол. монографія: у 2-х т.; за ред. П.Т.Саблука, В.Я.Амбросова, Г.Є.Мазнева. – К. : ІАЕ, 2001. – Т.1. – С. 588-590.
9. Дмитрійчук Г.П. Маркетинг овочевої продукції // Вісник аграрної науки Причорномор'я, Випуск 2, т. 2. – 2004. – С. 93-100.
10. Державна цільова програма розвитку українського села на період до 2015 року. – Офіц. вид. // Економіка АПК. – 2007. – № 11. – С. 3-57. – (Нормативний документ Кабінету Міністрів України. Постанова).
11. Саблук П.Т. Проблеми забезпечення дохідності агропромислового виробництва в Україні в постіндустріальний період / Саблук П.Т. // Економіка АПК. – 2008. – №4. – С. 19-37.